

Hij gaf lezingen in heel Europa, vertelde op tv en in krañten veelvuldig over zijn werk, maar voor archeoloog Ivar Schute (57) is spreken opeens topsport geworden. Schute werd internationaal bekend door zijn opgravingen in nazi-concentratiekampen. Tien jaar geleden legde hij in Sobibor met een Poolse en een Israëlische collega de fundamenteën bloot van de verdwenen gaskamers, een moment van grote emotionele en historische betekenis. Maar voor Schute is het lastig geworden om aan zijn emoties woorden te geven. Drie jaar geleden kreeg hij op een middag in april op zijn werk een hersenbloeding en sindsdien kampt hij met afasie.

'Mondeloos', zo beschrijft hij de eerste maanden in ziekenhuis en revalidatiecentrum: 'Ik zou alles willen vertellen, maar dat kan niet.' De bloeding in de linkerkant van zijn hersenen heeft zijn taalcentrum zo aangetast dat hij moet zoeken naar woorden.

Begin vorige maand trotseerde hij zijn haperende brein en kwam hij naar een internationaal Sobibor-symposium in Amsterdam. Daar werd hij op het podium herenigd met de twee collega-archeologen met wie hij in het voormalige vernietigingskamp zo lang had samengewerkt. Hij sprak er een paar minuten, bijna in volzinnen: 'We hebben ongelooflijk veel gevonden. Ik denk dat het nooit meer zo groot wordt.'

Schute wist welke vraag zou komen, mailt hij een paar dagen later, het antwoord had hij voorbereid. 'Als afasist moet je het niet van het moment hebben.'

Hij blijft zich verbazen over de wonderlijke aandoening die hem heeft getroffen: hij begrijpt alles wat hij hoort, lezen lukt prima, voorlezen ook, maar zodra hij spontaan iets wil vertellen, hapert zijn stem. Schrijven heeft hij weer moeten leren: vier maanden na zijn hersenbloeding dertig woorden per dag, twee maanden erna vijfhonderd per dag.

Zo schreef hij de afgelopen jaren drie boeken, bouwend aan zijn zinnen, als een archeoloog die langzaam de taal opgroef die hij ooit vlekkeloos beheerste. *Manzanilla* was nog een probeersel ('kinderwerk'), bestemd voor vrienden en familie. Daarna kwam *Het schedeldakje*, archeologische verhalen. En nu is er *Ik, de man met afasie*, waarin hij beschrijft wat hem is overkomen en wat het betekent om niet goed te kunnen spreken.

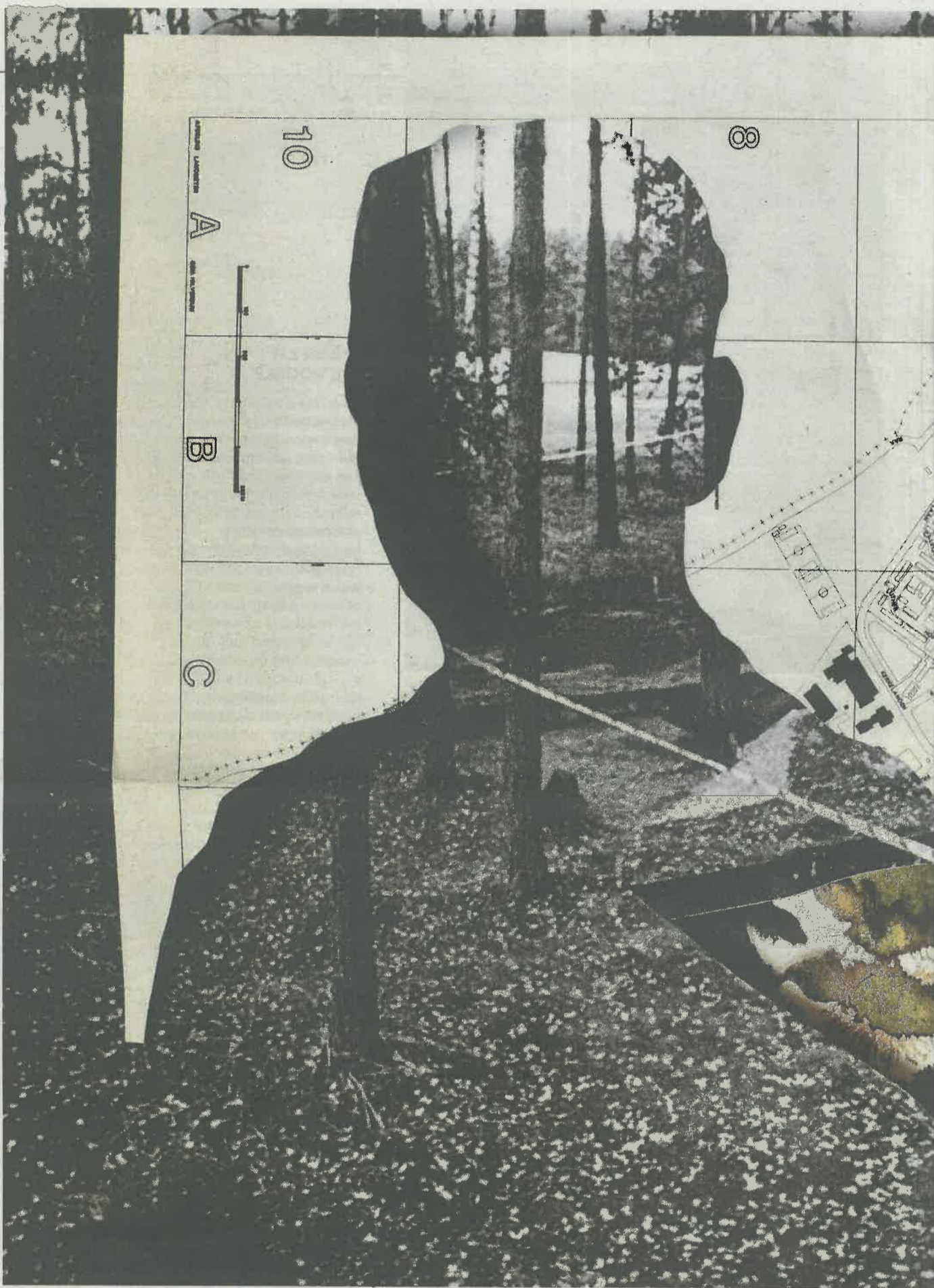
Boeken over afasie zijn er genoeg, boeken geschreven door afasisten (zoals Schute zichzelf noemt) zijn er nauwelijks. 'Die stem wordt niet vaak gehoord', schrijft hij. De man die zo moeilijk uit zijn woorden komt, blijkt op papier welbespraakt. Een interview via e-mail lijkt ook hem daarom het beste. Gekozen is voor de aanpak die Schute in het voorwoord van zijn vorige boek beschrijft: fouten zijn hersteld, maar de 'vreemde schrijfsels van de afatisch schrijver' zijn zo gebleven.

'Afasisten praten niet, spreken niet en schrijven niet', mailt hij. 'Dat wilde ik veranderen door mijn ervaringen op te schrijven, en nog wat van mijn gedachten over afasie. Daar kunnen logopedisten en medici hun voordeel mee doen.'

Gaat het schrijven anders dan vroeger? Heeft u nog dezelfde woordenschat?

'Ja, ik schrijf anders, nog steeds ben ik aan het boetseren. Ik schrijf een halve zin, dan denk ik: wat nu? En dan schrijf ik de tweede helft. Dan kijk ik ernaar en dan zie ik dat ik 'boetseren' zonder lidwoord schrijf. En dan voeg ik 'het' toe. Nee, ik heb niet dezelfde woordenschat, dat is iets wat afasie doet. Maar dat ik op papier nog welbespraakt ben, je zou verwachten dat dat ook minder is. Gek hè?'

U kunt moeilijk op woorden komen. Hoe vormt u dan gedachten?

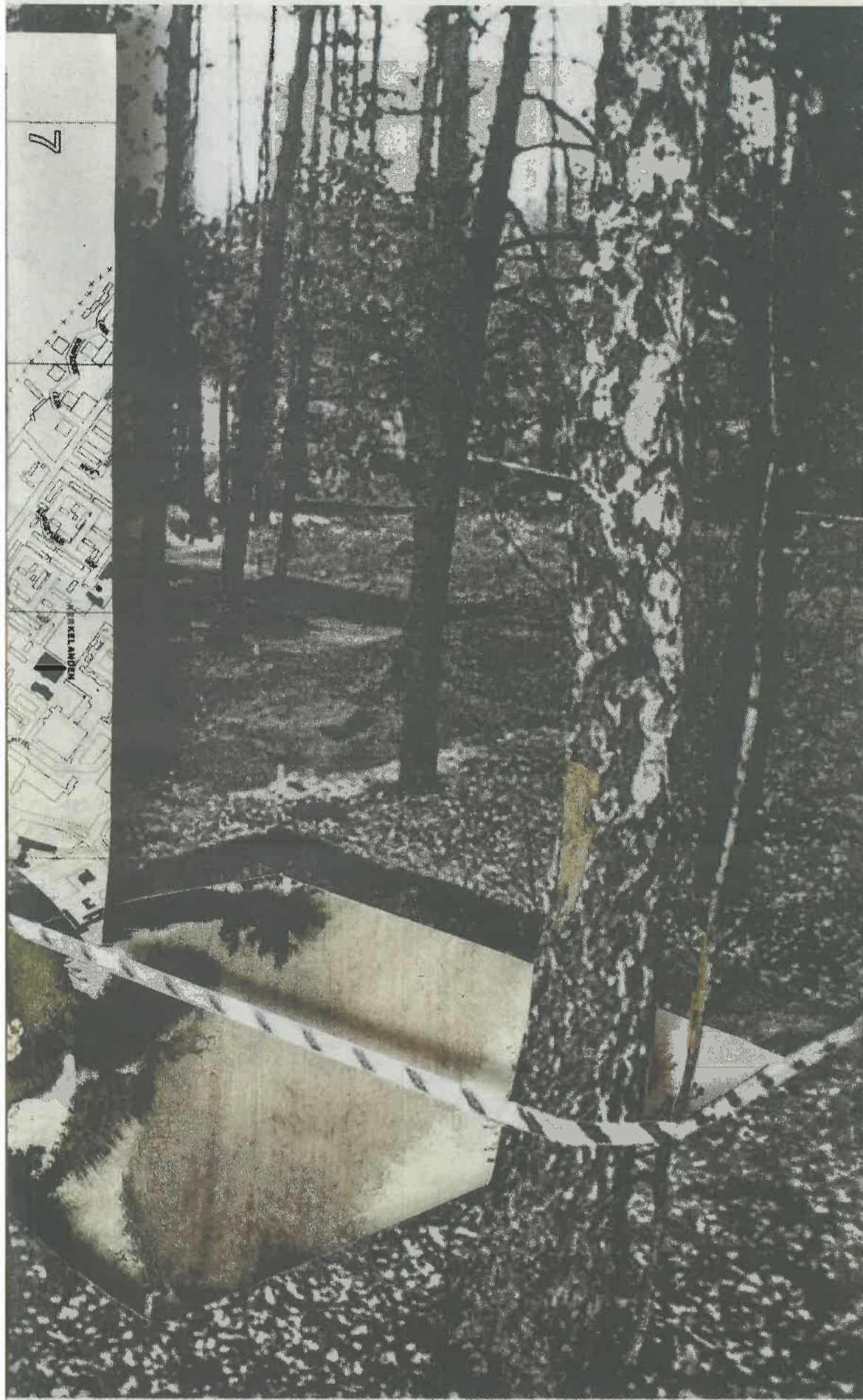

■ *Geneeskunde Afasie*

Geen woorden voor

Sinds archeoloog Ivar Schute werd getroffen door een hersenbloeding, moet hij zoeken naar woorden: hij kampt met afasie. Spreken gaat hem moeilijk af, schrijven heeft hij weer moeten leren. Bouwend aan zijn zinnen kwam hij tot een boek over zijn aandoening.

Door **Ellen de Visser** Beeld **Maaike Koning**

Beeldmateriaal via Yad Vashem

'Ik denk in beelden, tenminste, ongeveer de helft. De andere helft vorm ik woorden. Drie jaar geleden, toen ik net een hersenbloeding had gehad, was het 100 procent beelden. Dat noem ik pre-verbaal. Een kind denkt pre-verbaal voordat het woorden kan vormen.'

Tijdens het Sobibor-symposium sprak u Nederlands, Engels was te lastig. Is uw kennis van het Engels door het hersenletsel veranderd?

'Duits was altijd mijn tweede taal. Ik heb jaren in Duitsland verbleven, en Michaela, mijn vrouw, is Oostenrijkse. Engels was vroeger dus mijn derde taal.'

'Je moet helemaal een taal leren, één taal alsjeblieft. Eigenlijk niet kaal leren, maar leren spreken. Ik spreek nu gebroken Nederlands en daar ben ik best trots op. Alleen als je Nederlands leert, dan gaan Duits en Engels gewoon mee. Dus ik spreek ook Engels en Duits maar dan in gebroken taal. Ik kan dat niet verklaren. Op dat symposium Engels praten, dat was me te veel. Verstaan is niet aan-

Als archeoloog werd Ivar Schute bekend om zijn onderzoek in concentratiekampen.

getast bij mijn vorm van afasie, dus het Engels volgen is makkelijk.'

In uw boek beschrijft u een app om woorden mee te leren. 'Ik zit in de Startergroep en maak kans op promotie naar de groep Doorbijter', schrijft u. Als je zo moeilijk uit je woorden komt, word je dan soms niet als een klein kind behandeld?

'Ik voelde me wel alleen omdat zo weinig mensen afasie hadden. Althans, dat was mijn indruk. Ik merkte later dat er toch mensen afasie hadden, alleen vielen ze niet op. Natuurlijk: afasisten praten niet, logisch.'

'Nu in het dagelijks leven, bij de

supermarkt of de bakker, dan merk je het wel, in mijn gebroken Nederlands. Maar ja, kan me echt niet boeien: dit ben ik.'

Uw leven is totaal veranderd door de hersenbloeding en de afasie. Toch bent u positief, hoe lukt u dat?

'Het eerste jaar is overleven, het tweede jaar of derde jaar leg je je erbij neer, dan ga je verder. In mijn boek schrijf ik dat 80 procent van het leven dat ik had is verdwenen. Het gaat erom in die 20 procent die je nog hebt, daar je draai in te vinden. Ja, ik ben positief, maar dat was ik altijd al. Dat is niet veranderd door de afasie, godzijdank.'

U heeft in Sobibor de restanten van de gaskamers blootgelegd en veel bezittingen van Joodse gevangenen gevonden. In uw boek schrijft u dat u daardoor een ander mens bent geworden. Heeft dat u misschien geholpen bij uw herstel? Heeft het u leren relativeren?

'Deze vraag trof me. Sobibor is helemaal naar de achtergrond verdwenen. Dat symposium en al het voorwerk, doet het weer naar de voorgrond treden. Afgelopen weekend besloot ik weer naar Sobibor te gaan, over een jaar of zo, om nu eindelijk te zien hoe het erbij ligt. Dan krijgen jouw vragen aandacht.'

Ivar Schute: Ik, de man met afasie - De betekenis en impact van het niet kunnen spreken.

Uitgeverij de Graaff;
64 pagina's; € 16,50.

AFASIE: TAALNETWERK IN BREIN BESCHADIGD

Met logopedie en taal oefeningen kunnen patiënten vooruitgang boeken.

Ivar Schute schrijft dat hij afasie van Broca heeft, een vorm waarbij niet zozeer het taalbegrip is aangetast maar vooral de mogelijkheid om taal uit te drukken. 'Vergelijk het met een laptop waar veel software op staat en waarvan de interne processor kapot is', zegt Marina Ruiter, afasie-onderzoeker aan de Nijmeegse Radboud Universiteit. 'Dan heb je veel tijd nodig om de informatie uit die computer te activeren.'

Bij mensen met Broca-afasie is de kennis over taal waarschijnlijk relatief intact, zegt Ruiter: 'Als ze bijvoorbeeld zinnen terugluisteren, kunnen ze de fouten er meestal uit halen. Gesprekken gaan alleen te snel voor ze om die kennis goed te benutten. Ze kunnen niet snel op een woord komen of de juiste grammaticaregels toepassen.' Daarom gaat het schrijven Ivar Schute waarschijnlijk ook goed af, denkt ze: dan heeft hij de tijd om na te denken over woorden en zinsopbouw.

Jaarlijks krijgen ongeveer tienduizend mensen te maken met

afasie, meestal als gevolg van een beroerte. Bij hen is het taalnetwerk in het brein beschadigd, door het hersenletsel is het netwerk van verbindingen op die plekken minder dicht en minder sterk geworden. De gevolgen daarvan lopen nogal uiteen, zegt Ruiter, er zijn veel vormen van afasie. Niet alleen de hersenschade van patiënten varieert, ook hun aanpassingsvermogen verschilt.

'Om met blijvende afasie om te kunnen gaan, heb je meer nodig dan alleen de taalgebieden in je hersenen, ook de executieve functies zijn van belang. Kun je je eigen fouten horen? Kun je jezelf onderbreken als je een fout maakt? Kun je anderen vragen of ze snappen wat je bedoelt? Heb je strategieën voorhanden om een woord te omschrijven, of een object aan te wijzen als je niet op een woord kunt komen?'

Het komt maar weinig voor dat mensen met afasie weer net zo goed leren spreken als voorheen, weet Ruiter. 'Dat kan eigenlijk alleen als de doorbloeding in de hersenen snel weer op gang komt.' Maar met behulp van logopedie en woordvindings- en taal oefeningen is vaak

veel vooruitgang te boeken, zegt ze, ook nog lang nadat de hersenschade is ontstaan.

Berusting speelt daarbij een belangrijke rol, zegt ze. 'Als afasie niet meer overgaat, helpt het als mensen zich kunnen aanpassen. Als je steeds maar blijft proberen om in volzinnen te praten en dat lukt niet goed, dan kan dat frustrerend zijn. Mensen met afasie van Broca hebben vaak moeite met het vervoegen van werkwoorden, dat kost het taalbrein veel energie en leidt vaak tot taalfouten. Wij leren ze om in telegramstijl te praten. Dus: man op straat lopen. Dan gaat de communicatie sneller, maken ze minder fouten en begrijpt een ander toch wat ze bedoelen.'

Ruiter werkte twintig jaar in de revalidatiezorg, ze weet wat voor effect afasie kan hebben. 'Voor veel mensen is taalvaardigheid een deel van hun identiteit. Mee-doen aan een gesprek, ad rem kunnen reageren, je partner en je kinderen helpen, communicatie is zo belangrijk. Mensen met afasie vragen zich vaak af: ben ik nog wie ik was, als ik me niet meer goed kan uitdrukken?'